MT

Seat No. | | | | | | | |

2018 1100

MT - SANSKRIT ENTIRE (SECOND OR THIRD LANGUAGE) - SEMI PRELIM - I
PAPER - III

Time : 3 Hours **(Pages 11)** **Marks : 100**

प्रथमः विभागः - सुगमसंस्कृतम् ।

प्र.१ अ) चित्रं दृष्ट्वा नामानि लिखत । (५ तः ४) ४

१		२		३		४	मरीचिका	५	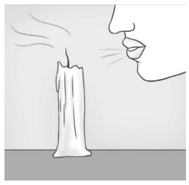

प्र.१ आ) सङ्ख्याः अक्षरैः अङ्कैः वा लिखत । (३ तः २) २

१. ५८ -
२. चतुस्सप्ततिः -
३. १८ -

प्र.१ इ) स्तम्भमेलनं कुरुत । २

	अ	ब
१.	सपाद-पञ्चवादनम्	०८:३५
२.	विंशत्यधिक-पञ्चवादनम्	०५:१५
३.	पञ्चविंशत्यधिक-त्रिवादनम्	०५:२०
४.	पञ्चत्रिंशदधिक-अष्टवादनम्	०३:२५

प्र.१ ई) वासर - तालिकां पूरयत । (केऽपि २) २

________ बुधवासरः	←	________ गुरुवासरः	→	श्वः ________	→	परश्वः शनिवासरः

प्र.१ उ) उदाहरणद्वयं लिखत । (६ तः ५) ५

१. दीर्घस्वरौ -
२. ऋकारान्तस्य -
३. कण्ठयौ -
४. नपुंसकलिङ्गस्य -
५. प्रथमगणस्य धातू -
६. दशमगणस्य धातू -

द्वितीयः विभागः - गद्यम् ।

प्र.२ अ) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।

लीना	-	अहमपि भाषाशास्त्रम् अधीत्य बेङ्गलुरू इत्यत्र सॉफटवेअर-क्षेत्रे भारतीयभाषाविश्लेषिकारूपेण कार्यं करोमि । संस्कृतस्य ज्ञानम् आधुनिकभारतीय-भाषाणां विश्लेषणे अतीव साहाय्यकरं भवति इति मे अनुभवः ।
तनुजा	-	पार्श्वनिवेदनम् इति मे व्यवसायः । संस्कृतश्लोकादीनां पठनेन शब्दोच्चारणस्य उत्तमः अभ्यासः भवति । तेन अभिनये निवेदने च प्रभावः वर्धते । साम्प्रतं कलाक्षेत्रे कार्यरताः अस्मासु केचन भरतमुनेः नाट्यशास्त्रस्य अध्ययनं कुर्वन्ति ।
समीरः	-	भोः, भारतीयविद्यायाः नाम भारतीयतत्त्वज्ञान-योगशास्त्र-इतिहास स्थापत्यादिशास्त्राणाम् अध्ययनाय विदेशेष्वपि नैके जनाः उत्सुकाः । तदर्थं काश्चन दूरचित्रवाहिन्यः अपि सन्ति । तत्र संस्कृततज्ज्ञानाम् आवश्यकता वर्तते । मम सुहृद् आशयसम्पादकरूपेण तत्र कार्यरतः ।
महोदया	-	अस्माभिः संस्कृतस्य अध्ययनं शालायां कृतम् । परं तस्य अनेन प्रकारेण उपयोजनं भवेदिति अस्माभिः नैव चिन्तितम् ।
महोदयः	-	सत्यमेव ।
लीना	-	यस्मिन् कस्मिन्नपि क्षेत्रे वयं वृत्त्यर्थं कार्यरताः स्याम, तत्र संस्कृतज्ञानम् अस्मत्कृते विशेषार्हता भवति ।

१. अवबोधनम् । (४ तः ३)

क) उचितं पर्यायं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत । १

१) अस्माभिः संस्कृतस्य अध्ययनं........... कृतम् । (शालां / शालायां)
२) केचन भरतमुनेः .... अध्ययनं कुर्वन्ति । (नाट्यशास्त्रस्य / व्याकरणशास्त्रस्य)

ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत । १
शब्दोच्चारणस्य अभ्यासः केन भवति ?

ग) वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यम् /असत्यम् इति लिखत । १
संस्कृतस्य ज्ञानम् आधुनिकभारतीयभाषाणां विश्लेषणे अतीव साहाय्यकरं भवति।

घ) एषः गद्यांशः कस्मात् पाठात् उद्धृतः ? १

२. **शब्दज्ञानम् । (३ तः २)**

क) गद्यांशतः सप्तमी-विभक्त्यन्तपदे चित्वा लिखत । १

ख) मेलनं कुरुत । १

विशेषणम्	विशेष्यम्
साहाय्यकरम्	जनाः
उत्सुकाः	पार्श्वनिवेदनम्
	ज्ञानम्

ग) लकारं लिखत । १
तेन अभिनये निवेदने च प्रभावः <u>वर्धते</u> ।

३. **पृथक्करणम् ।** २
जालरेखाचित्रं पूरयत ।

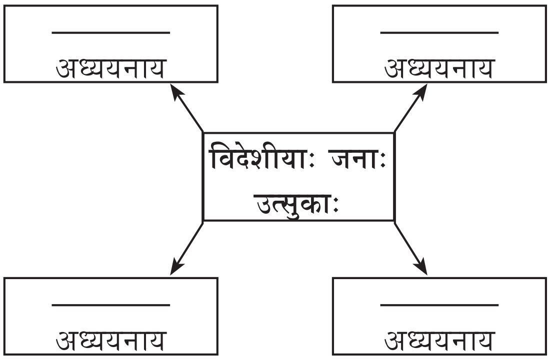

प्र.२ आ) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।

प्रथमः प्रसङ्गः । संन्यासार्थम् अनुमतिः प्राप्ता ।
भारतस्य दक्षिणदिशि केरलप्रदेशे आलुवा नगरस्य समीपं 'कालडि' नाम ग्रामः । सः ग्रामः पूर्णानदीतीरे वर्तते । अत्र जगद्गुरोः शङ्कराचार्यस्य जन्म ख्रिस्ताब्दे अष्टमे शतके अभवत् । तस्य पिता शिवगुरुः माता आर्याम्बा चास्ताम् । बाल्ये एव तस्य पिता शिवगुरुः दिवङ्गतः । तस्माद् मातैव पुत्रस्य पालनम् अकरोत् । पञ्चमे वयसि उपनीतः सः पठनार्थं गुरुमुपागच्छत्। तत्र वेद-वेदाङ्गानि, विविधशास्त्राणि च असाधारणवेगेन बालकोऽयम् अधीतवान् । पठनादिकं समाप्य शङ्करः गृहं प्रत्यागतवान् । गृहं प्राप्य मातृसेवाम् आरभत च । माता आर्याम्बा पुत्रस्य विवाहविषये सदैव चिन्तयति स्म । परन्तु मनसा वचसा कर्मणा च विरक्तः शङ्करः संन्यासार्थम् अनुमतिं प्रार्थयत । शङ्करस्य ऐहिकविषयेषु अरुचिं दृष्ट्वा आर्याम्बा चिन्तामग्ना जाता ।

१. अवबोधनम् । (४ तः ३)

क) उचितं पर्यायं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत । १

१) .... वयसि उपनीतः सः पठनार्थं गुरुम् उपागच्छत् । (पञ्चमे / दशमे)

२) पठनादिकं समाप्य शङ्करः ...... प्रत्यागतवान् । (गृहं / नदीं)

ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत । १

गुरुमुपगम्य शङ्करः किम् अधीतवान् ?

ग) वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यम् /असत्यम् इति लिखत । १

शङ्करः अतीव प्रज्ञावान् बालकः ।

घ) एषः गद्यांशः कस्मात् पाठात् उद्धृतः ? १

२. शब्दज्ञानम् । (३ तः २)

क) गद्यांशतः द्वे ल्यबन्तअव्यये चित्वा लिखत । १

ख) प्रश्ननिर्माणं कुरुत । १

माता आर्याम्बा <u>पुत्रस्य</u> विवाहविषये सदैव चिन्तयति स्म ।

ग) मेलनं कुरुत । १

विशेषणम्	विशेष्यम्
शङ्करः	चिन्तामग्ना
आर्याम्बा	दिवङ्गतः
	विरक्तः

३. **पृथक्करणम् ।** २

स्थानाधारेण शब्दपेटिकां पूरयत ।

(कालडीग्रामः, केरलप्रदेशः, भारतदेशः, आलुवानगरम्)

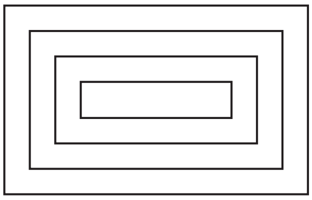

प्र.२ इ) गद्यांशं पठित्वा माध्यमभाषया सरलार्थं लिखत । (२ तः १) ४

१.

(ततः प्रविशति विश्वामित्रः । नदीं प्रणम्य...)		
विश्वामित्रः	-	कथं लङ्घनीयः प्रवाहो नदीनाम्, कथं रक्षितव्यं जनं गोधनं च ।। कथं याचितव्यस्तरणाय मार्गः, कथं प्रार्थनीया शुभेच्छा नदीनाम् ।।
नदी (विपाट्)	-	कः खलु एषः मानवः ? अस्मान् किमर्थं वन्दते स्तौति च ? आर्य, किन्नामा भवान्? कस्माद् अस्मान् आह्वयति ?
विश्वामित्रः	-	अयि मातः, विश्वामित्रोऽहम् । दूरतः आयातः रथैः शकटैः च । वयं सर्वे परतीरं गन्तुं समुत्सुकाः ।

२.

(रङ्गमञ्चे - कीर्तनकारः कीर्तनं करोति, श्रोतृवृन्दः श्रवणे मग्नः ।)		
कीर्तनकारः	-	गङ्गे च यमुने चैव गोदावरि सरस्वति । नर्मदे सिन्धुकावेरि पृथिव्यां सन्निधिं कुरु ।। ज्येष्ठमासे शुक्लपक्षे दशम्यां तिथौ गङ्गादशहरापर्वप्रारम्भः । अस्मिन् पर्वणि नदीपूजनं कर्तव्यम् ।
श्रोतृवृन्दः	-	नदीपूजनम् ? किमर्थं नदीपूजनम् ?
कीर्तनकारः	-	नदी खलु जीवनदायिनी । अतः अस्मिन्नवसरे कृतज्ञतां प्रदर्शयितुं जनाः जले दीपदानं कुर्वन्ति । द्रोणे दीपं प्रज्वाल्य नदीजले समर्पयन्ति ।

प्र.२ ई) माध्यमभाषया उत्तरं लिखत । (३ तः २) ४

१) पशूनां सहभोजनसमये कः हास्यपूर्णः अनवस्थाप्रसङ्गः समुत्पन्नः ?

२) ज्ञानग्रहणविषये शङ्कराचार्याणां किं मतम् ?

३) संस्कृताध्ययनम् अन्यक्षेत्रेषु कथम् उपयुक्तम् ?

तृतीयः विभागः - पद्यम् ।

प्र.३ अ) पद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।

वृद्धोऽहं त्वं युवा धन्वी सरथः कवची शरी ।
तथाप्यादाय वैदेहीं कुशली न गमिष्यसि ।।
तस्य तीक्ष्णनखाभ्यां तु चरणाभ्यां महाबलः ।
चकार बहुधा गात्रे व्रणान्पतगसत्तमः ।।

क) पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत । १

जटायुः कथं व्रणान् चकार?

ख) विशेषणानि लिखत । १

जटायुः -

ग) रेखाचित्रं पूरयत। २

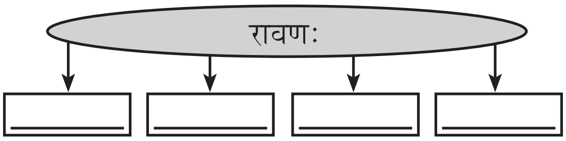

प्र.३ आ) पद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत।

रे रे चातक सावधानमनसा मित्र क्षणं श्रूयताम्
अम्भोदा बहवोऽपि सन्ति गगने सर्वेऽपि नैतादृशाः ।
केचिद् वृष्टिभिरार्द्रयन्ति वसुधां गर्जन्ति केचिद् वृथा
यं यं पश्यसि तस्य तस्य पुरतो मा ब्रूहि दीनं वचः ।।
वैद्यराज नमस्तुभ्यं यमराजसहोदर ।
यमस्तु हरति प्राणान् त्वं तु प्राणान् धनानि च ।।

क) पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत । १

वैद्यः किं किं हरति ?

ख) सन्धिविग्रहं कुरुत । १

वृष्टिभिरार्द्रयन्ति - .... + ... ।

ग) माध्यमभाषया उत्तरतं लिखत । २

'रे रे चातक' इति श्लोकं माध्यमभाषया स्पष्टीकुरुत ।

प्र.३ इ) पद्ये शुद्धे पूर्णे च लिखत । (क - ख तः १ तथा ग - घ तः १) ६

१. **क.** भिक्षुः .... वः।।

ख. अयं ....वा ।।

२. **ग.** राक्षसेभ्यः .... पण्डितः ।।

घ. कं .... शीतम् ।।

प्र.३ ई) माध्यमभाषया सरलार्थं लिखत । (४ तः ३) ६

१. यथैव सकला नद्यः प्रविशन्ति महोदधिम् ।
तथा मानवताधर्मं सर्वे धर्माः समाश्रिताः ।।

२. षड्जमूला यथा सर्वे सङ्गीते विविधाः स्वराः ।
तथा मानवताधर्मं सर्वे धर्माः समाश्रिताः ।।

३. यथा प्रकाशयत्येको भानुर्भुवनमण्डलम् ।
धर्मान् प्रकाशयत्येकस्तथा मानवतागुणः ।।

४. आत्मौपम्यं समाश्रित्य मानवो मानवैः सह ।
यदा व्यवहरेल्लोके तदा मानवता भवेत् ।।

चतुर्थः विभागः - लेखनकौशलम् ।

प्र. ४ अ) वाक्यरचनां कुरुत ।

क) धातूनाम् उपयोगं कृत्वा वाक्यनिर्माणं कुरुत । (५ तः ३) ३

१. कुप् →

२. वि + रम् →

३. पत् →

४. कथ् →

५. रक्ष् →

ख) अमरकोषात् समानार्थकं शब्दं योजयित्वा वाक्यं पुनर्लिखत । (४ तः २) २

१. आकाशे मेघः गर्जति ।

२. का शीतलवाहिनी गङ्गा ?

३. राजा याचकाय धनं यच्छति ।

४. धेनुः लोकमाता अस्ति ।

प्र.४ आ) ५ / ७ वाक्यात्मकं निबन्धं अथवा संवादं लिखत । (३ त:१) ५

(१) मम प्रियं पुस्तकम् (२) भारतीयं प्रसिद्धं स्थलम् (३) मम प्रिया भाषा

अथवा

(१) आपणसंवादः (२) रुग्णालयसंवादः (३) दूरवाणीसंवादः

प्र.४ इ) निर्दिष्टां कृतीं कुरुत ।

मञ्जूषातः उचितशब्दान् चित्वा ५-६ वाक्यात्मकं चित्रवर्णनं कुरुत । ५

१.

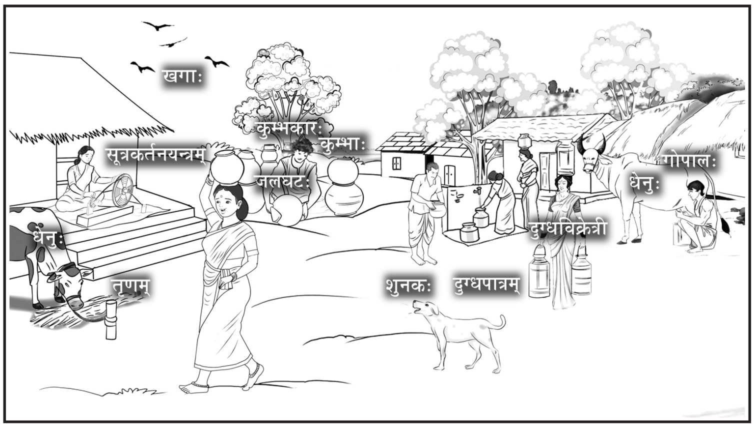

(मञ्जूषा : नयति, कर्तयति, खादति, भषति, दोग्धि, धारयति, उड्डयते, चलति, रचयति, पूरयति)

अथवा

प्र.४ इ) संस्कृतानुवादं कुरुत । (८ तः ५)

१. A girl measures with a scale.
२. Mother rolls the chapati.
३. Lion roars loudly.
४. Please open that door.
५. Children play in the water.
६. Students read a treatise/book.
७. Animals and birds live in the forest.
८. Father returns from the office at 5 o'clock in the evening.

पञ्चमः विभागः - भाषाभ्यासः ।

प्र.५ अ) तालिकापूर्तिं कुरुत ।

१. नामतालिका । (६ तः ४) २

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्	विभक्तिः
....	शाखिनौ	....	प्रथमा
रज्जवे	....	....	चतुर्थी
....	पितृभ्याम्	....	तृतीया

२. सर्वनामतालिका । (६ तः ४) २

एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्	विभक्तिः
अस्य	....	....	षष्ठी
....	आवाम्-नौ	....	द्वितीया
....	....	ताः	प्रथमा

३. क्रियापदतालिका । (६ तः ४) २

लकाराः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्	विभक्तिः
लङ्	....	....	अभवन्	प्रथमः पुरुषः
लृट्	गमिष्यसि	....	....	मध्यमः पुरुषः
लट्	....	पश्यावः	....	उत्तमः पुरुषः

४. धातुसाधित-विशेषण- तालिका । (६ तः ४) २

धातुः	क्त	क्तवतु	कृत्याः	शतृ/शानच्
प्रच्छ् - पृच्छ् (६ प.प.)	....	पृष्टवान्	....	पृच्छन्
रम् (१ आ.प.)	रतः	....	रन्तव्यः	....
कृ (८ उ. प.)	....	....	कार्यः	कुर्वाणः

प्र.५ आ) निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत । (५ तः ४)

१) योग्यपर्यायं चित्वा रिक्तस्थानपूर्तिं कुरुत । (५ तः ३) ३

१. तेन .... प्रयोगः कृतः । (त्रिवारम् / त्रीणि)

२. भोजने .... रसेषु मधुरः रसः मम प्रियः । (षष्ठः / षट्सु)

३. दिनस्य .... लोकयानम् आगच्छति । (नववारम् / नवदश)

४. भवने मम गृहं .... तले वर्तते । (सप्तम् / सप्तमे)

५. पौषमासः संवत्सरस्यः .... मासः । (दशः / दशमः)

२) समासानां तालिकापूर्तिं कुरुत । (५ तः ३) ३

	समस्तपदम्	समासविग्रहः	समासनाम
१.	यथेच्छम्	....	अव्ययीभावः समासः
२.	शेगावस्थानकम्	शेगाव इति स्थानकम् ।	....
३.	....	दुष्टं बलं यस्य सः ।	बहुव्रीहि-समासः
४.	भयाकुला	....	तृतीया-तत्पुरुषः समासः
५.	यमराजसहोदरः	....	षष्ठी-तत्पुरुषः समासः

३) समानार्थकशब्दान् / विरुद्धार्थकशब्दान् लिखत । (५ तः ३) ३

१. शीघ्रम् - २. नदी -
३. उत्सुकाः × ४. मखः -
५. समाप्य ×

४) सुचनानुसारं कृतीः कुरुत । (५ तः ३) ३

क. वैद्यः प्राणान् हरति । (वाक्यं लङ्लकारे परिवर्तयत ।)
ख. अपि भवती संस्कृतं पाठयति ? ('भवती' स्थाने 'त्वं' योजयत ।)
ग. सः महोदयम् उपगम्य वदति । (पूर्वकालवाचकं निष्कासयत ।)
घ. सः पठनार्थं गुरुमुपागच्छत् । (बहुवचनं कुरुत ।)
ङ. त्वत्समीपम् आगमिष्यामि । (लकारं लिखत ।)

५) वाक्यं शुद्धं कुरुत । (५ तः ३) ३

१. भवान् किं करोषि ?
२. शूरः रामः गच्छसि ।
३. निर्धनः पुरुषं तु मित्राणि अपि त्यजन्ति ।
४. एकं बालिका पाठं न अस्मरत् ।
५. भारतदेशे विशालाः अरण्यानि सन्ति ।

षष्ठः विभागः - अपठितम् ।

प्र.६ अ) गद्यांशं पठित्वा कृतीः कुरुत । (६ तः ४)

'शरयू' नद्यास्तीरे अयोध्या नाम नगरी आसीत्। तत्र दशरथो नाम नृपालोऽभवत्। प्रजावत्सलः स रामलक्ष्मणभरतशत्रुघ्नानां पिताऽभवत्। दशरथस्य शान्ता नाम्नी एका दुहितासीत्। अर्थात् सा रामस्य स्वसा। रामस्य भार्या सीता। सा दशरथस्य स्नुषा। शान्ता सीतायाः ननान्दा। ऋषिः ऋष्यशृङ्गः शान्तायाः भर्ता। स दशरथस्य जामाता। तथा रामस्यावुत्तः।

१) एकवाक्येन उत्तरत । १

कः दशरथस्य जामाता ?

२) प्रातिपदिकं लिखत । १

१) ननान्दा - ....

२) शान्तायाः - ....

३) वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यं वा असत्यम् इति लिखत । १

सीता दशरथस्य स्नुषा ।

४) गद्यांशात् लङ् - क्रियापदानि चित्वा लिखत । १

५) माध्यमभाषया सरलार्थं लिखत । १

दशरथस्य शान्ता नाम्नी एका दुहितासीत् ।

६) गद्यांशात् प्रथमा-विभक्त्यन्तपदानि चित्वा लिखत । १

प्र.६ आ) - १) पद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।

अन्नदानं परं दानं विद्यादानं ततः परम् ।
अन्नेन क्षणिका तृप्तिः यावज्जीवं तु विद्यया ॥

क) एकवाक्येन उत्तरत । (२ तः १) १

(१) सर्वश्रेष्ठं दानं किम् ?

(२) अन्नेन किं भवति ?

ख) समानार्थकशब्दान् लिखत । १

परम् - ....

प्र.६ आ) - २) जालचित्रं पूरयत । २

क्षणिका तृप्तिः — ....

श्रेष्ठं दानम् — ....

शुभं भवतु